
ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΩΣ ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

του Κ. ΤΣΑΜΑΔΙΑ,

Μαθηματικού – Οικονομολόγου (Ph. D), Αγ. Αναργύρων 28, Γαλάτσι, 1146

του Π. ΧΑΝΗ,

*Μαθηματικού – Οικονομολόγου / Καθηγητή Β.θμιας Εκπαίδευσης, Παιρόκλου 34,
Λαμία, 35100, vchanis@yahoo.gr*

Περίληψη

Η Οικονομική θεωρία υποστηρίζει ότι η εκπαίδευση και κατάρτιση αποτελεί το βασικό σύστημα παραγωγής (εντάσεως εργασίας), αποσώρευσης και διάχυσης ανθρώπινου / γνωσιακού κεφαλαίου. Το σύστημα εκπαίδευσης – κατάρτισης της περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας ως υποσύστημα του ελληνικού συστήματος εκπαίδευσης – κατάρτισης έχει τα ίδια με αυτό θεσμικά, δομικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά. Η μελέτη (συγκριτική στατική ανάλυση) αφορά τη χρονική περίοδο 1990/91 – 2000/01. Τα κύρια ευρήματα της μελέτης είναι τα εξής: Στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας ο αριθμός των μαθητών της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης βαίνει μειούμενος. Επίσης, μειώνεται και το ποσοστό των μαθητών ως προς τον πληθυσμό. Η ποσοστιαία μείωση είναι μεγαλύτερη από την αντίστοιχη στο σύνολο της χώρας. Ενδοπεριφερειακά, σε δυσμενέστερη θέση βρίσκεται ο ν. Ευρυτανίας. Το ποσοστό των μισθιτών της τεχνικο-επαγγελματικής εκπαίδευσης είναι χαμηλό σε σχέση με το μέσο της ΕΕ – 15. Σημαντικός είναι ο αριθμός των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών. Ο αριθμός των μαθητών ανά διδάσκοντα είναι πλησίον του αντίστοιχου της χώρας, βαίνει ραγδαία μειούμενος όπως άλλωστε και στο σύνολο της χώρας και είναι μικρότερος από το μέσο των χωρών του ΟΟΣΑ. Επίσης, ο αριθμός των σχολικών μονάδων βαίνει μειούμενος. Η ποσοστιαία μείωση είναι μεγαλύτερη από την αντίστοιχη στο σύνολο της χώρας. Ενδοπεριφερειακά, σε δυσμενέ-

πτερη θέση βρίσκεται ο ν. Ευρωπαϊκός. Το μέγεθος των σχολικών μονάδων (αριθμός μαθητών ανά σχολική μονάδα) είναι μικρό και βγαίνει διαχρονικά μειούμενο. Ανοικτό παραμένει το πρόβλημα της εκτίμησης του άριστου μεγέθους των σχολικών μονάδων με εκπαιδευτικά, κοινωνικά και οικονομικά κριτήρια. Η περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας είναι η μοναδική περιφέρεια της χώρας στην οποία δεν λειτουργεί πανεπιστήμιο και πανεπιστημιακό τμήμα. Το ποσοστό των φοιτητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ως προς τον πληθυσμό είναι χαμηλότερο σε σχέση με το μέσο της χώρας. Η τυπική μεταδευτεροβάθμια κατάρτιση κινείται από άποψη δεικτών στα μέσα επίπεδα της χώρας. Η εκτός του τυπικού συστηματος κατάρτιση παρέχεται χωρίς σχέδια, διάσπαρτα και κατά συνέπεια είναι χαμηλής ποιότητας και ολοκληρωτικότητας.

1. Εισαγωγή

Η θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου (human capital theory), αποτελεί κυρίαρχη νεοκλασική προσέγγιση (πρωταρχικά είναι θεωρία προσφοράς), συστηματοποιήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1960 από τους Schultz[23], Mincer[16] και Becker[7]. Θεωρείται, γενικά, αξιολογικό μέρος του σώματος της οικονομικής θεωρίας (Sweetland[27]), παρά την κριτική που έχει ασκηθεί (Bowles[9], Gintis[13], Arrow[6]).

Η έννοια του ανθρώπινου κεφαλαίου (human capital) έχει καταστεί κεντρική στη σύγχρονη οικονομική.

Η θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου αποτελεί θεμέλιο στο χώρο της οικονομικής της εκπαίδευσης, της οικονομικής της εργασίας, της οικονομικής της υγείας, της οικονομικής της ανάπτυξης ενώ ταυτόχρονα έχει επηρεάσει σημαντικά τόσο την κοινωνιολογία της εκπαίδευσης, όσο και τη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής.

Η θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου αναγνωρίζει την εκπαίδευση ως τον κύριο θεσμικό μηχανισμό παραγωγής, συσσώρευσης, διάχυσης ανθρώπινου κεφαλαίου (human capital), θεωρεί ότι αποτελεί "ημιδημόσιο αγαθό", που δημιουργεί σημαντικές "εξωτερικές οικονομίες" και ότι εννοιολογικά και λογιστικά, αποτελεί κατανάλωση και κυρίως επένδυση. Το επιστημονικό και πολιτικό ενδιαφέρον εστιάζεται στο επενδυτικό στοιχείο και ιδιαίτερα σε αυτό που αφορά την κοινωνική διάσταση (κοινωνική επένδυση).

Η νεοκλασική προσέγγιση με τη θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου μας εισάγει στα ποιοτικά χαρακτηριστικά της ανθρώπινης εργασίας ενώ με το βασικό στατικό υπόδειγμα μας προσέφερε μία θεωρία των ποσοτικών παραμέτρων.

Κεντρικός ρόλος αναγνωρίζεται στο ανθρώπινο / γνώσιακό κεφάλαιο (knowledge capital) δηλαδή στην εκπαίδευση και κατάρτιση και στη νέα θεωρία της ενδογενούς οικονομικής μεγέθυνσης (Romer[21], [22], Lucas[14]).

Τις τρεις τελευταίες δεκαετίες η αμφίδρομη και δυναμική σχέση της εκπαίδευσης με την οικονομία είναι πολύ ψηλά στην ατζέντα των ερευνητικών ενδιαφερόντων ενός αυξανόμενου αριθμού οικονομολόγων και διεθνών οργανισμών.

Στην Ελλάδα έχουν γίνει λίγες σχετικά εμπειρικές μελέτες (Bowles[9], Psacharopoulos [18], [19], Ψαχαρόπουλος & Καζαμιάς[5], Psacharopoulos & Tsamadias[20], Tsamadias [29], [31], [32], Τσαμαδιάς[2], Μητράκος & Τσακλόγλου[1], Tsamadias-Chilas-Botsaris [30], Chilas-Tsamadias-Thanos[11] κ.α.).

Στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας το σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης εκ υποσυστήμα του συστήματος εκπαίδευσης και κατάρτισης της χώρας έχει τα ίδια θεσμικά, δομικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά.

Έλλειμμα διαπιστώνεται, στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση με την έννοια ότι είναι η μόνη περιφέρεια της χώρας στην οποία δεν λειτουργεί μέχρι σήμερα, Πανεπιστήμιο και πανεπιστημιακό τμήμα.

Η παρούσα μελέτη έχει ως στόχο να εξετάσει την διαχρονική εξέλιξη (συγκριτική στατική ανάλυση) της προσφοράς ανθρώπινου κεφαλαίου από το σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης της περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας την δεκαετία 1990/91 – 2000/01.

2. Εκπαίδευση, κατάρτιση και ανθρώπινο κεφάλαιο

Ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης υπήρξαν οι πρώτοι που συνέλαβαν την οικονομική διάσταση της εκπαίδευσης. Αργότερα, το 180 και το 190 αιώνα, κλασικοί οικονομολόγοι [Smith, Marshall] επιχειρήσαν να συνδέσουν την εξέλιξη των ικανοτήτων του εργατικού δυναμικού με τις ανάγκες του παραγωγικού συστήματος. Ο Smith υποστήριξε ότι η παραγωγικότητα της εργασίας αυξάνει με τη βελτίωση της επιδεξιότητας των εργαζομένων, την τμηματοποίηση της παραγωγικής διαδικασίας και την εισαγωγή μηχανών που εξοικονομούν εργατικά χέρια. Η εκπαίδευση των εργαζομένων αποτελεί επένδυση με υψηλή οικονομική απόδοση, τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Ο Marshall διατύπωσε το επιχείρημα ότι οι ριζικές τεχνολογικές αλλαγές δημιουργούν αυξανόμενες ανάγκες στη βιομηχανία για τη χρησιμοποίηση εργατικού δυναμικού με ευρύτερη τεχνική και επιστημονική κατάρτιση.

Μετέπειτα, ο 11^{ος} Ανθωπικιστής συντελεστής — τρεις παραδοσιακοί συντελεστές της παραγωγής, γη, εργασία και κεφάλαιο, δεν αιτιολογούσαν πλήρως την παρατηρούμενη οικονομική μεγέθυνση. υποστήριξε ότι ένας τέταρτος συντελεστής παραγωγής, που τον ονόμασε “ανθρώπινο κεφάλαιο” συνεισέφερε σημαντικά στην ερμηνεία του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης, πέραν αυτής που οφείλονταν στους τρεις παραδοσιακούς συντελεστές (ενωρίτερα ο Solow[25],[26] είχε προσδιορίσει την τεχνολογία). Το μυστήριο της οικονομικής ανάπτυξης λύθηκε κατά κάποιο τρόπο με την εισαγωγή του ανθρώπινου κεφαλαίου στη συνάρτηση παραγωγής.

Ως *ανθρώπινο κεφάλαιο (human capital)* ενός ατόμου ορίζεται το σύνολο των έμφυτων / φυσικών ικανοτήτων του, των επίκτητων ικανοτήτων του (πληροφοριών, γνώσεων, δεξιοτήτων, ειδίκευσης), των εμπειριών του από την εργασία, της υγείας του, της διατροφής του, της πληροφόρησής του για την αγορά εργασίας, της πρωτοχολικής ανατροφής του, της γεωγραφικής και επαγγελματικής κινητικότητάς του.

Ως *ανθρώπινο κεφάλαιο ενός κοινωνικού συνόλου* ορίζεται το άθροισμα των ανθρώπινων κεφαλαίων των μελών του, των παραδόσεων και της κουλτούρας του.

Ο Schultz[23] υποστηρίζει ότι το “ανθρώπινο κεφάλαιο” έχει τέσσερις διακεκριμένες ιδιότητες:

- Είναι ενσωματωμένο στον άνθρωπο, δηλαδή είναι ανθρώπινο στοιχείο.
- Είναι κεφάλαιο, αφού αποτελεί πηγή μελλοντικών ικανοποιήσεων και μελλοντικών αποδόσεων ή και τα δύο, όπως και οι άλλες μορφές κεφαλαίου.
- Δεν μπορεί να διαχωριστεί από το άτομο που το κατέχει, όπως συμβαίνει με τις άλλες μορφές κεφαλαίου.
- Δεν μεταβιβάζεται, δεν πωλείται, δεν ενοικιάζεται και δεν κληρονομείται. Άρα, το ανθρώπινο κεφάλαιο μπορεί να αποκτηθεί μόνο, αν το ίδιο το άτομο μετέχει στη διαδικασία απόκτησής του, δηλαδή στη μάθηση και στην εξάσκηση.

Στη διεύρυνση της προβληματικής που εισήγαγε εισέφεραν σημαντικά οι Becker[7], Mincer[16], κ.α.

Η Θεωρία Ανθρώπινου Κεφαλαίου βασίζεται σε δύο βασικές παραδοχές:

- Η εκπαίδευση αναπτύσσει δεξιότητες, δηλαδή βελτιώνει την παραγωγικότητα του εργαζόμενου.
- Το εισόδημα που αποκτήθηκε αντανακλά οριακές παραγωγικότητες διαφορετικών τύπων εργαζομένων.

Η θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου υποστηρίζει ότι τα άτομα / τα νοικοκυριά η κοινωνία, "επενδύουν" και "καταναλώνουν" στην εκπαίδευση. Επένδυση για το άτομο / το νοικοκυριά και την κοινωνία σημαίνει σημερινή δαπάνη με στόχο το μελλοντικό κέρδος. Κατό τον Machlup[15] κατανάλωση στην εκπαίδευση σημαίνει προσωπική ευχαρίστηση ή ικανοποίηση. Ο Schultz[24] απαντώντας στην κριτική που έθεσε ο Shaffer (1968) αποσαφηνίζει τις έννοιες της κατανάλωσης και της επένδυσης στην εκπαίδευση γράφοντας: "Το συστατικό στοιχείο της εκπαίδευσης που ορίζεται ως "καταναλωτικό" είναι είτε της μορφής της "τρέχουσας κατανάλωσης", ικανοποιώντας την άμεση επιθυμία του καταναλωτή όπως ακριβώς το φαγητό, είτε της μορφής της "μελλοντικής κατανάλωσης", όπως η αγορά κατοικίας. Η εκπαίδευση μπορεί επίσης να βελτιώσει τις ικανότητες των ανθρώπων και συνεπώς να ενισχύσει τις μελλοντικές τους απολαβές. Ως εκ τούτου, ο επενδυτικός χαρακτήρας της συνίσταται από δύο στοιχεία: ένα μελλοντικό καταναλωτικό κι ένα μελλοντικό εισοδηματικό". Επομένως, στο βαθμό που εξυπηρετεί την κατανάλωση, είναι κυρίως "καταναλωτικό αγαθό διάρκειας" περισσότερο από κάθε άλλο. Αυτό το συστατικό στοιχείο της εκπαίδευσης – ως επένδυση σε μελλοντικό καταναλωτικό αγαθό διάρκειας – είναι αντιπαραθετικό με την επένδυση σε σπύρια, αυτοκίνητα, ψυγεία και τα παρόμοια. Ο Bowen[8] θεωρεί ότι η εκπαίδευση προσφέρει καταναλωτικά αγαθά διάρκειας. Υποστηρίζει ότι οι επίκτητες ικανότητες του ανθρώπου δεν είναι ελεύθερα αγαθά αλλά μπορούν να αποκτηθούν με δραστηριότητες, όπως η εκπαίδευση, η μαθητεία, η εξάσκηση κ.λπ., είναι δηλαδή αποτέλεσμα επένδυσης οικονομικών πόρων και ανθρώπινης προσπάθειας.

Η ποσότητα και η ποιότητα του ανθρώπινου κεφαλαίου ενός ατόμου καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό την παραγωγικότητα και συνεπώς την αμοιβή του.

Το ανθρώπινο κεφάλαιο μπορεί να αποκτηθεί μέσω της εκπαίδευσης, της κατάρτισης, της συσσώρευσης πείρας, της πληροφόρησης, της κινητικότητας κ.λπ. Εκτός από το γενικό ανθρώπινο κεφάλαιο που αποκτάται μέσω της τυπικής εκπαίδευσης και κατάρτισης πριν την είσοδο στην αγορά εργασίας υπάρχει και το ειδικό ανθρώπινο κεφάλαιο που αποκτάται μετά την είσοδο σε αυτή.

Η εκπαίδευση και κατάρτιση πάνω στη δουλειά (on the job training) διεξάγεται κατά κανόνα στο χώρο εργασίας. Το κόστος της μπορεί να επιμεριστεί κατά τρεις τρόπους: να το αναλάβει εξ ολοκλήρου ο εργοδότης, εξ ολοκλήρου ο εργαζόμενος ή να το μοιραστούν. Ο τρόπος επιμερισμού του κόστους εξαρτάται από το περιεχόμενο και το εύρος εφαρμογής των ικανοτήτων που αποκτώνται με την εκπαίδευση – κατάρτιση.

Η απαξίωση του ανθρώπινου κεφαλαίου το οποίο αποκτάται μέσα από την τυπική εκπαιδευτική διαδικασία, καλύπτεται από τη διαδικασία της επανεκπαίδευσης, κατάρτισης και της επανακατάρτισης, που οδηγεί στον συνεχή εμπλουτισμό αλλά και στην ποιοτική αναβάθμιση του ανθρώπινου κεφαλαίου και έτσι αποφεύγονται οι φθίνουσες οριακές αποδόσεις του ανθρώπινου κεφαλαίου. Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και η "διά βίου εκπαίδευση".

Στη δεκαετία του 1980, το ενδιαφέρον των ερευνητών επικεντρώθηκε, εκτός των άλλων, στις εξωτερικές οικονομίες της εκπαίδευσης και στη συμβολή της τελευταίας στην οικονομική ανάπτυξη. Ο Easterlin[12] ασχολήθηκε με την περιγραφή "επεισοδίων" ανάδοι και πτώσης της οικονομικής μεγέθυνσης, υπό την επίδραση της εκπαίδευσης. Ιστορικά διαπίστωσε ότι πρώτα ανήρχετο η εκπαίδευση και μετά το εισόδημα.

Τελευταία, οι Lucas[14] και Romer[21], [22] εξήγησαν, με τα "ενδογενή μοντέλα" (endogenous models), την αύξηση του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης με τη βελτίωση των γνώσεων που γίνονται δημόσια αγαθά και δημιουργούν θετικές εξωτερικές οικονομίες.

Σημειώνεται ότι από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 αρχίζουν οι κριτικές προσεγγίσεις της θεωρίας του ανθρώπινου κεφαλαίου. Η θεωρία του φίλτρου (Arrow[6] κ.α.) υποστηρίζει ότι η εκπαίδευση, πρωτίστως, λειτουργεί ως διαδικασία "ξεδιαλέγματος" των ατόμων, παρά ως παράγοντας αύξησης της παραγωγικότητάς τους. Επίσης κριτική αναπτύχθηκε κυρίως από τις πλευρές της κοινωνιολογίας της εκπαίδευσης και των οικονομικών της εργασίας (βλ. Gintis[13], Thurow[28], Bowles and Gintis [10]). Ορισμένες από τις κριτικές αμφισβητούν επί μέρους συμπεράσματά της, χωρίς να αμφισβητούν τη γενική ορθότητα της θεωρητικής της κατασκευής.

3. Η προσφορά ανθρώπινου κεφαλαίου από το σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης της περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας

Το τυπικό σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης της περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας, όπως και της χώρας, συγκροτείται από τους εκπαιδευτικούς θεσμούς: Νηπιαγωγεία, Δημοτικά, Γυμνάσια, Λύκεια, ΤΕΙ, Πανεπιστήμια, ΙΕΚ. Χρησιμοποιεί ως εισροές (συντελεστές παραγωγής): τον εκπαιδευόμενο (η πρώτη ύλη πάνω στην οποία "εκτυλίσσεται" η "μειοποιητική διαδικασία" μέσω της εκπαιδευτικής δραστηριότητας), το

εκπαιδευτικό προσωπικό (το σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης αποτελεί σύστημα παραγωγής εντάσεως εργασίας), το μη εκπαιδευτικό προσωπικό, το υλικό κεφάλαιο και το μάναιζμεντ. Εκτός αποτελούν οι απόφοιτοι του συστήματος (και του κάθε υποσυστήματος) και τα προϊόντα της έρευνας (κυρίως από το τριτοβάθμιο υποσύστημα).

3.1 Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση αποτελείται από τα Νηπιαγωγεία και τα Δημοτικά. Η διοικητική οργάνωση της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ακολουθεί τη διοικητική οργάνωση του κράτους. Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση της περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας απαρτίζεται από 5 διευθύνσεις, 8 γραφεία και απασχολεί 28 Σχολικούς Συμβούλους (από τους οποίους 3 προσχολικής και 1 ειδικής αγωγής) σε σύνολο 58 διευθύνσεων, 141 γραφείων και 366 σχολικών συμβούλων στο σύνολο της χώρας.

Τα Νηπιαγωγεία δέχονται παιδιά 4 – 6 ετών και η φοίτηση είναι προαιρετική. Πριν αλλά και παράλληλα προς τα Νηπιαγωγεία, λειτουργούν Νηπιακοί και Παιδικοί Σταθμοί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας. Την περίοδο 1997 – 98 λειτούργησαν 70 δημόσιοι και 28 ιδιωτικοί παιδικοί – βρεφονηπιακοί σταθμοί έναντι 1.489 και 1.090 σε ολόκληρη τη χώρα (αδημοσίευτα στοιχεία ΕΣΥΕ).

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται βασικά μεγέθη, δείκτες και ποσοστιαίες μεταβολές που αφορούν την προσχολική εκπαίδευση (τα νηπιαγωγεία) στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας και τους πέντε νομούς που την συγκροτούν.

Πίνακας 1 Ποσοστιαίες Μεταβολές Μεγεθών και Λογικών της Προσχολικής Εκπαίδευσης στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας [Περίοδος 1990/91 - 2000/01].

Χώρα Π.Σ.Ε. Νομός	Χρον. Περίοδος Προσ. Μει.	Πληθ. Σχολ. Μετασώμα	Σχ. Μ. Σχολ.	Μαθ. Μαθητ.	Λογ. Λογισμ.	Μαθ. Λογ. Μαθητ. Λογ.	Μαθ. Σχολ. Μαθητ. Σχολ.	Μαθ. 1000Κ
Ελλάδα	1990/91	10.259.900	5.518	136.536	8.400	16,3	24,7	13,3
	2000/01	10.964.020	5.675	144.657	9.626	15,0	25,5	13,0
	Μει (%)	6,9	2,8	5,9	14,6	-8,0	3,2	-2,3
Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας	1990/91	582.280	352	7.967	495	16,1	22,6	13,7
	2000/01	605.329	349	8.029	587	13,7	23,0	13,0
	Μει (%)	4,0	-0,8	0,8	18,6	15,0	1,8	-5,1
Ν. Βοιωτίας	1990/91	134.108	72	1.853	102	18,2	25,7	13,8
	2000/01	131.085	76	1.812	131	13,8	23,8	13,8
	Μει (%)	2,3	5,6	-2,2	28,4	-24,2	-7,4	0,0
Ν. Ευβοίας	1990/91	208.408	144	3.311	204	16,2	23,0	15,9
	2000/01	215.136	139	3.304	225	14,7	23,8	15,4
	Μει (%)	3,2	-3,5	-0,2	10,3	-9,3	3,5	-3,1
Ν. Ευρυτανίας	1990/91	24.307	16	264	21	12,6	16,5	11,0
	2000/01	32.053	16	245	24	10,2	15,3	7,6
	Μει (%)	31,9	0,0	-7,2	14,3	-19,0	-7,3	-31,0
Ν. Φθιώτιδας	1990/91	171.274	94	2.034	131	15,5	21,6	11,9
	2000/01	178.771	90	2.174	160	13,6	24,2	12,2
	Μει (%)	4,4	-4,3	6,9	22,1	-12,3	12,0	2,5
Ν. Φοκίδας	1990/91	44.183	26	505	37	13,6	19,4	11,5
	2000/01	48.284	28	494	47	10,5	17,6	10,2
	Μει (%)	9,3	0,8	-2,2	27,0	-22,8	-9,3	-11,3

Πηγή: Στοιχεία από την ΕΣΥΕ. Επεξεργασία από τους Συγγραφείς

Από το σύνολο των 349 νηπιαγωγείων τα 3 είναι ιδιωτικά (0,8%) ενώ στο σύνολο της χώρας από τα 5.675 τα 116 είναι ιδιωτικά (2%). Την περίοδο 1997 – 98 λειτούργησαν 347 Νηπιαγωγεία (μη συστεγαζόμενα 198, συστεγαζόμενα 149 σε σύνολο 2.500 και 3.089 αντιστοίχως στο σύνολο της χώρας)(αδημοσίευτα στοιχεία ΕΣΥΣ).

Από τα στοιχεία του Πίνακα 1 προκύπτουν τα εξής:

- Ο αριθμός των μαθητών αυξήθηκε. Η ποσοστιαία αύξηση είναι σημαντικά μικρότερη από τη μέση της χώρας. Ενδοπεριφερειακά, σημαντική αύξηση διαπιστώνεται στο ν. Φθιώτιδας και μείωση στους άλλους νομούς με μεγαλύτερη στο ν. Ευρυτανίας.
- Ο αριθμός των μαθητών ανά χίλιους κατοίκους μειώθηκε και είναι στο ίδιο επίπεδο με το μέσο της χώρας. Η ποσοστιαία μείωση κινείται υψηλότερα από το μέσο επίπεδο της χώρας. Ενδοπεριφερειακά η μεγαλύτερη ποσοστιαία μείωση παρατηρείται στο ν. Ευρυτανίας ενώ η μεγαλύτερη αύξηση στο ν. Φθιώτιδας.
- Ο αριθμός των διδασκόντων αυξήθηκε. Η ποσοστιαία αύξηση υπήρξε μεγαλύτερη από τη μέση της χώρας. Ο αριθμός των μαθητών ανά διδάσκοντα μειώθηκε και ήταν κατά το 2001 χαμηλότερος από το μέσο της χώρας και το μέσο των χωρών του ΟΟΣΑ [ο μέσος όρος των χωρών του ΟΟΣΑ 14,9 / Ιταλία 12,8 / Ισπανία 16,0 / Πορτογαλία 16,9 / Γαλλία 19,2 / Γερμανία 24,6 / [Education at a Glance, OECD 2003].
- Ο αριθμός των σχολικών μονάδων μειώθηκε ενώ στη χώρα συνολικά αυξήθηκε. Ενδοπεριφερειακά, η μεγαλύτερη ποσοστιαία μείωση διαπιστώνεται στο ν. Φθιώτιδας και η μεγαλύτερη αύξηση στο ν. Βοιωτίας. Το μέσο μέγεθος των σχολικών μονάδων διαχρονικά μειώνεται και είναι ελαφρώς μικρότερο από το μέσο της χώρας. Ενδοπεριφερειακά, το μικρότερο μέγεθος παρατηρείται στο ν. Ευρυτανίας.

Η φοίτηση στο Δημοτικό είναι εξασπής και υποχρεωτική. Η ηλικία εισόδου είναι το έτος.

Στον Πίνακα 2 παρουσιάζονται βασικά μεγέθη, δείκτες και ποσοστιαίες μεταβολές που αφορούν την πρωτοβάθμια εκπαίδευση (Δημοτικό) στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας και τους πέντε νομούς που την συγκροτούν.

Πίνακας 2 Ποσοστιαίες Μεταβολές Μεγεθών και Δεικτών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (Δημοτικά) στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας (Περίοδος 1990/91 – 2000/01).

Χώρα/Π.Σ.Ε. Νομοί	Χρόσ. Περίοδ. Προσ. Μετ.	Παθ.	Σχ. Μ.	Μαθ.	Διδ.	Μαθ. Διδ.	Μαθ. Σχ.μ.	Μαθ./1000Κ.
Ελλάδα	1990/91	10.259.900	7.653	813.353	43.599	18,7	106,3	79,3
	2000/01	10.964.020	6.212	641.368	48.852	13,1	103,2	58,5
	Μετ (%)	6,9	-18,8	-21,1	12,0	-29,9	-2,9	-26,2
Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδος	1990/91	582.280	547	41.894	2.459	17,0	76,6	72,0
	2000/01	605.329	427	31.902	2.529	12,6	74,7	52,7
	Μετ (%)	4,0	-21,9	-23,9	2,3	-25,9	-2,5	-26,8
Ν. Βοιωτίας	1990/91	134.108	99	9.689	543	17,8	97,9	72,3
	2000/01	131.085	86	7.315	583	12,5	85,1	54,4
	Μετ (%)	-2,3	-13,1	-24,5	7,4	-29,8	-13,1	-24,8
Ν. Εύβοιας	1990/91	208.408	197	17.563	1.022	17,2	89,2	84,4
	2000/01	215.136	167	12.913	962	13,4	77,3	60,0
	Μετ (%)	3,2	-15,2	-26,5	-5,9	-22,1	-13,3	-28,9
Ν. Ευρυτανίας	1990/91	24.307	55	1.371	122	11,2	24,9	57,1
	2000/01	32.053	36	979	105	9,3	27,2	30,5
	Μετ (%)	31,9	-34,5	-28,6	-13,9	-17,0	9,2	-46,6
Ν. Φθιώτιδας	1990/91	171.274	148	10.867	614	17,7	73,4	63,5
	2000/01	178.771	95	8.802	723	12,2	92,7	49,2
	Μετ (%)	4,4	-35,8	-19,0	17,8	-31,1	26,3	-22,5
Ν. Φωκίας	1990/91	44.183	48	2.404	158	15,2	50,1	54,6
	2000/01	48.284	43	1.893	156	12,1	44,0	37,5
	Μετ (%)	9,3	-10,4	-21,3	-1,3	-29,4	-12,2	-31,3

Πηγή: Στοιχεία από την ΕΣΥΕ. Επεξεργασία από τους Συγγραφείς.

επισημαστικώς, σημειώνεται ότι:

- α. Από το σύνολο των 427 δημοτικών τα 2 είναι ιδιωτικά (0,4%) ενώ στο σύνολο της χώρας από τα 6.212 τα 387 είναι ιδιωτικά (6,2%). Από αδημοσίευτα στοιχεία ΕΣΥΕ προκύπτει ότι κατά την περίοδο 1997 – 98 από τις 461 σχολικές μονάδες οι 70 ήταν σε αστικές περιοχές οι 88 σε ημιαστικές και οι 303 σε αγροτικές ενώ στη χώρα ήταν 2.263, 728, 3.571 αντίστοιχως. Επίσης από τα 461 σχολεία τα 327 ήταν μη συστηγαζόμενα και τα 134 συστηγαζόμενα ενώ στη χώρα ήταν 3.896 και 2.656 αντίστοιχως.
- β. Η δαπάνη ανά μαθητή κατά το 2000 ανήλθε σε 3.318, ενώ η μέση δαπάνη των χωρών του ΟΟΣΑ ανήλθε σε 4.470 (U.S. dollars converted using PPPs) [OECD (2003)].

Από τα στοιχεία του Πίνακα 2 προκύπτουν τα εξής:

- Ο αριθμός των μαθητών μειώθηκε. Η ποσοστιαία μείωση είναι μεγαλύτερη από τη μέση της χώρας. Ενδοπεριφερειακά η μεγαλύτερη μείωση διαπιστώνεται στο ν. Ευρυτανίας.
- Ο αριθμός των μαθητών ανά χίλιους κατοίκους είναι μικρότερος από το μέσο της χώρας. Η ποσοστιαία μείωση κινείται στο επίπεδο του μέσου της χώρας.
- Ο αριθμός των διδασκόντων αυξήθηκε. Η ποσοστιαία αύξηση είναι αισθητά μικρότερη από τη μέση της χώρας. Ενδοπεριφερειακά η μεγαλύτερη ποσοστιαία αύξηση διαπιστώνεται στο ν. Φθιώτιδας. Ο αριθμός των μαθητών ανά διδάσκοντα μειώθηκε και είναι ελαφρώς χαμηλότερος από το μέσο της χώρας και αισθητά χαμηλότερος από το μέσο των χωρών του ΟΟΣΑ [ο μέσος όρος των χωρών του ΟΟΣΑ 17 / Ιταλία 10,8 / Ισπανία 14,7 / Πορτογαλία 11,6 / Γαλλία 19,5 / Γερμανία 19,4 (Education at a Glance, OECD 2003)].
- Το μέσο μέγεθος των σχολικών μονάδων είναι σημαντικά μικρότερο από το μέσο της χώρας. Η ποσοστιαία μείωση κατά την δεκαετία είναι ελαφρά και κινείται πλησίον του μέσου της χώρας. Ενδοπεριφερειακά το μικρότερο μέγεθος παρατηρείται στο ν. Ευρυτανίας.

Ο Πίνακας 3 παρουσιάζει την κατανομή των αλλοδαπών και παλιννοστούσαντων μαθητών κατά χώρα προέλευσης και νομό της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

παίδευσης της Χώρας, της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας (κατά νομό) [1999 – 2000].

Χώρα Προέλευσης	Ελλάδα	Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας	Ν. Βοιωτίας	Ν. Εφόβιου	Ν. Ευρυτανίας	Ν. Φθιώτιδας	Ν. Φωκίδας
Σύνολο	65.546 (10,2%)*	2.299 (7,2%)*	652 (8,9%)*	777 (6,0%)*	21 (2,1%)*	630 (7,2%)*	219 (11,6%)*
Κατανομή Μαθητών κατά Χώρα Προέλευσης							
Αλβανία	43.002 (65,6%)**	1.999 (87,0%)**	549 (84,2%)**	700 (90,1%)**	15 (71,4)**	536 (85,1%)**	199 (91,0%)**
Χώρα Π. Σ. Ελλάδας	16.459*	152	69	28	-	39	16
Άλλες Χώρες	6.085	148	34	49	6	55	4

Πηγή: Στοιχεία από το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας (2002). Επεξεργασία από τους Συγγραφείς.

Σημειώσεις: (*) ποσοστό στο σύνολο του αντίστοιχου μαθητικού πληθυσμού

(**) ποσοστό στο σύνολο των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών

Από τον Πίνακα 3 προκύπτει ότι ο αριθμός των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών ως ποσοστό επί του συνόλου των μαθητών της περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας είναι χαμηλότερος από το μέσο της χώρας. Ενδοπεριφερειακά υψηλότερο είναι στο ν. Φωκίδας και χαμηλότερο στο ν. Ευρυτανίας. Οι μαθητές με χώρα προέλευσης την Αλβανία είναι οι συντριπτικά περισσότεροι σε όλους τους νομούς της περιφέρειας, στην περιφέρεια και τη χώρα.

3.2 Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Η Δευτεροβάθμια εκπαίδευση περιλαμβάνει τα Γυμνάσια (Γενικά, Μουσικά, Εκκλησιαστικά, Αθλητικά, Ειδικά) τα Λύκεια (Γενικά, Μουσικά, Εκκλησιαστικά, Αθλητικά, Ειδικά) και τα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (Α! Κύκλος, Β! Κύκλος).

3.2.1 Γυμνάσιο

Η φοίτηση στο Γυμνάσιο είναι τριετής και υποχρεωτική.

Στον Πίνακα 4 παρουσιάζονται βασικά μεγέθη, δείκτες και ποσοστιαίες μεταβολές που αφορούν την δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Γυμνάσια) στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας και τους πέντε νομούς που την συγκροτούν.

Πίνακας 4 Ποσοστιαίες Μεταβολές Μεγεθών και Δεικτών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Γυμνάσια) στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας [Περίοδος 1990/91 - 2000/01].

Χώρα Π.Σ.Ε. Νομός	Χρον. Περ. & Ποσ. Μετ	Παθ	Σχ. Μ.	Μαθ	Διδ	Μαθ/Διδ	Μαθ/Σχ.μ	Μαθ/1000Κ
Ελλάδα	1990/91	10.259.900	1.808	442.815	29.571	15,0	245,0	43,2
	2000/01	10.964.020	1.925	360.248	33.640	10,7	187,1	32,9
	Μετ (%)	6,9	6,5	-18,6	13,8	-28,7	-23,6	-23,9
Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας	1990/91	582.280	123	22.697	1.682	13,5	184,5	39,0
	2000/01	605.329	123	17.565	1.807	9,7	142,8	29,0
	Μετ (%)	4,0	0,0	-22,6	7,4	-28,1	-22,6	-25,6
Ν. Βοιωτίας	1990/91	134.108	30	5.234	420	12,5	174,5	39,1
	2000/01	131.085	33	3.638	461	7,9	110,2	27,8
	Μετ (%)	-2,3	10,0	-30,5	9,8	-36,8	-36,8	-28,9
Ν. Βαβυλίας	1990/91	208.408	39	8.691	545	16,0	222,8	41,8
	2000/01	215.136	38	7.363	605	12,2	193,8	34,2
	Μετ (%)	3,2	-2,6	-15,3	11,0	-23,8	-13,0	-18,2
Ν. Ευρυτανίας	1990/91	24.307	9	785	110	7,1	87,2	32,7
	2000/01	32.053	7	598	106	5,6	85,4	18,7
	Μετ (%)	31,9	-22,2	-23,8	-3,6	-21,1	-2,1	-42,8
Ν. Φθιώτιδας	1990/91	171.274	35	6.733	502	13,4	192,4	39,4
	2000/01	178.771	34	4.968	531	9,4	146,1	27,8
	Μετ (%)	4,4	-2,9	-26,2	5,8	-29,9	-24,1	-29,4
Ν. Φωκιάδας	1990/91	44.183	10	1.254	105	11,9	125,4	28,5
	2000/01	48.284	11	998	104	9,6	90,7	20,7
	Μετ (%)	9,3	10,0	-20,4	-0,9	-19,3	-27,7	-27,4

Πηγή: Στοιχεία από την ΕΣΥΕ. Επεξεργασία από τους Συγγραφείς.

Πίνακας 5 Ποσοστιαίες Μεταβολές Μεγεθών και Δεικτών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Λύκεια) στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας (Περίοδος 1990/91 – 2000/01).

Χώρα/Π.Σ.Ε./Νομοί	Χρον. Περ. & Πρω Μτ.	Παθ.	Σχ. Μ.	Μαθ.	Διδ.	Μαθ/Διδ.	Μαθ/Σχ.μ.	Μαθ/1000Κ
Ελλάδα	1990/91	10.259.900	1.133	253.481	18.340	13,8	223,7	24,7
	2000/01	10.964.020	1.292	244.164	21.079	11,6	189,0	22,3
	Μετ (%)	6,9	14,0	-3,7	14,9	-15,9	-15,5	-9,7
Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας	1990/91	582.280	83	13.321	957	13,9	160,5	22,9
	2000/01	605.329	89	11.813	989	12,0	132,7	19,5
	Μετ (%)	4,0	7,2	-11,3	3,3	-13,7	-17,3	-14,8
Ν. Βοιωτίας	1990/91	134.108	23	3.280	275	11,9	142,6	24,5
	2000/01	131.085	26	2.328	176	13,2	89,5	17,8
	Μετ (%)	-2,3	13,0	-29,0	-36,0	10,9	-37,2	-27,3
Ν. Εύβοιας	1990/91	208.408	24	4.451	296	15,0	185,5	21,4
	2000/01	215.136	26	4.789	345	13,9	184,2	22,3
	Μετ (%)	3,2	8,3	7,6	16,6	-7,3	-0,7	4,2
Ν. Ευρυτανίας	1990/91	24.307	6	397	11	36,1	66,2	16,5
	2000/01	32.053	5	326	13	25,1	65,2	10,2
	Μετ (%)	31,9	-16,7	-17,9	18,2	-30,5	-1,5	-38,8
Ν. Φθιώτιδας	1990/91	171.274	23	4.355	306	14,2	189,3	25,5
	2000/01	178.771	25	3.757	397	9,5	150,3	21,0
	Μετ (%)	4,4	8,7	-13,7	29,7	-33,1	-20,6	-17,6
Ν. Φωκίδας	1990/91	44.183	7	838	69	12,1	119,7	19,0
	2000/01	48.284	7	613	58	10,6	87,6	12,7
	Μετ (%)	9,3	0,0	-26,8	-15,9	-12,4	-26,8	-33,2

Πηγή: Στοιχεία από την ΕΣΥΕ. Επεξεργασία από τους Συγγραφείς.

Η δαπάνη ανά μαθητή, κατά το 2000, ανήλθε σε 3.859, ενώ η μέση δαπάνη των χωρών του ΟΟΣΑ ανήλθε σε 5.501 (U.S. dollars converted using PPPs) [OECD (2003)].

Από τα στοιχεία του Πίνακα 5 προκύπτουν τα εξής:

- Ο αριθμός των μαθητών μειώθηκε. Η ποσοστιαία μείωση υπερβαίνει την μέση της χώρας. Ενδοπεριφερειακά η μεγαλύτερη μείωση διαπιστώνεται στο ν. Βοιωτίας ενώ στο ν. Εύβοιας σημειώθηκε αύξηση.
- Ο αριθμός των μαθητών ανά χιλίους κατοίκους είναι μικρότερος από το μέσο της χώρας. Η ποσοστιαία μείωση κινείται υψηλότερα από το μέσο επίπεδο της χώρας. Ενδοπεριφερειακά η μεγαλύτερη ποσοστιαία μείωση παρατηρείται στο ν. Ευρυτανίας ενώ στο ν. Εύβοιας σημειώθηκε αύξηση.
- Ο αριθμός των διδασκόντων αυξήθηκε. Η ποσοστιαία αύξηση υπήρξε μικρότερη από την αντίστοιχη μέση της χώρας. Ο αριθμός των μαθητών ανά διδάσκοντα μειώθηκε και ήταν κατά το 2001 περίπου στο ίδιο επίπεδο με το μέσο της χώρας και αισθητά χαμηλότερος από το μέσο των χωρών του ΟΟΣΑ ο μέσος όρος των χωρών του ΟΟΣΑ 13,9 [Education at a Glance, OECD – 2003].
- Ο αριθμός των σχολικών μονάδων αυξήθηκε. Η ποσοστιαία αύξηση ήταν μικρότερη από τη μέση της χώρας. Ενδοπεριφερειακά, μείωση και μάλιστα ποσοστιαία σημαντική διαπιστώνεται στο ν. Ευρυτανίας. Το μέσο μέγεθος των σχολικών μονάδων είναι σημαντικά μικρότερο από το αντίστοιχο της χώρας. Η ποσοστιαία μείωση κατά την δεκαετία είναι σημαντική και κινείται υψηλότερα από το μέσο της χώρας. Ενδοπεριφερειακά το μικρότερο μέγεθος παρατηρείται στο ν. Ευρυτανίας.

Στον Πίνακα 6 παρουσιάζονται βασικά μεγέθη που αφορούν την δευτεροβάθμια εκπαίδευση (ΤΕΕ) στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας και τους πέντε νομούς που την συγκροτούν.

Πίνακας 6 Μαθητές, Σχολικές Μονάδες και Λιτόσκοντες στη Δευτεροβάθμια Τεχνική & Επαγγελματική Εκπαίδευση της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας [2000 - 01].

Περιφέρεια Στερ Ελλάδας & Νομοί	Μαθητές			Ποσοστό*	ΣΧ.Μ.	Διθασκ.	Αποφοίττες Α & Β κύκλου
	Μ.Π.Π.Ο.	ΥΠ.Ε. Π.Π.Π.Σ.	Σύνολο				
Π.Στ. Ελλάδας	6.084	680	6.764	36,4	26	826	1.929
Ν. Βοιωτίας	1.084	-	1.084	31,8	6	207	213
Ν. Εβηκίας	3.123	180	3.303	40,8	11	306	676
Ν. Ευρυτανίας	192	-	192	37,1	2	43	86
Ν. Φθιώτιας	1.365	500	1.865	33,2	6	223	754
Ν. Φωκίας	320	-	320	34,3	1	47	200

Πηγή: Στοιχεία από την ΕΣΥΕ. Επεξεργασία από τους Συγγραφείς.

Σημειώσεις: * Ποσοστό (%) στο Σύνολο των Μαθητών της Ανώτερης Δ/θμιας.

Το ποσοστό των μαθητών της ΤΕΕ στο σύνολο των μαθητών της Λυκειακής εκπαίδευσης είναι περίπου στο αυτό επίπεδο με το μέσο της χώρας και σημαντικά χαμηλότερο από το αντίστοιχο των χωρών της ΕΕ (σχεδόν σε όλες τις χώρες υπερβαίνει το 50%). Ενδοπεριφερειακά σχετικά υψηλότερο είναι στο ν. Εύβοιας και σχετικά χαμηλότερο στο ν. Βοιωτίας.

Σημειώνεται ότι κατά το 1997 - 98 σε σύνολο 86 Λυκείων τα 82 ήταν ημερήσια και τα 4 ήταν εσπερινά.

Ο Πίνακας 7 παρουσιάζει την κατανομή των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης κατά χώρα προέλευσης και νομό της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας.

Πίνακας 7 Αλλοδαποί και Παλιννοστούντες Μαθητές της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας και της Χώρας [2000 – 01].

	Περιφ. Στερεάς Ελλάδας	Ελλάδα
Σύνολο	682 (2%)*	32.459 (4,5%)*
Γυμνάσιο	527	23.179
Λύκειο	75	4.809
ΤΕΕ	80	4.471
Κατανομή των Μαθητών		
Γαλλογενή παιδιά	6	219
& Χώρα Προέλευσης		
Αλβανία	543 (79,4%)**	17.272 (53,7%)**
Χώρες Πρ. Σοβ. της Ένωσης	50	10.744
Άλλες Χώρες	91	4.127

Πηγή: Στοιχεία από το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας (2002). Επεξεργασία από τους Συγγραφείς.

Σημειώσεις: (*) ποσοστό στο σύνολο του αντίστοιχου μαθητικού πληθυσμού.
(**) ποσοστό στο σύνολο των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών.

Το ποσοστό των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών ως προς το σύνολο των μαθητών είναι περίπου το μισό σε σχέση με το αντίστοιχο στο σύνολο της χώρας. Η πλειονότητα είναι από την Αλβανία και κατά δεύτερο λόγο από τις χώρες της π. Σοβιετικής Ένωσης.

3.3 Τριτοβάθμια Εκπαίδευση

Η τριτοβάθμια εκπαίδευση απαρτίζεται από τα Πανεπιστήμια και τα ΤΕΙ.

Στον Πίνακα 8 παρουσιάζονται στοιχεία που αφορούν τις περιφέρειες της χώρας σε σχέση με τις έδρες των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, των τμημάτων τους, τον αριθμό και την πυκνότητα των φοιτητών. Παρουσιάζονται επίσης τα αντίστοιχα στοιχεία ανά νομό και πόλη (πρωτεύουσα) για την περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας.

Πίνακας 8 Περιφερειακή Διάρθρωση της Ανώτατης Εκπαίδευσης (Ακαδημαϊκό Έτος 2001 - 2002).

Χώρα/ Περιφέρειες Νησιά/Πόλεις	Πληθυσμός Απογρ. 2001)	ΠΑΝ ΜΙΑ		ΤΕΙ		Φοιτητές	Φοιτητές /1000 Κατοίκους
		Τόρ	Τμήρ	Τόρ	Τμήρ		
Ελλάδα	10.961.653	19	237	14	176	332.100	30
Π. Στ. Ελλάδας	605.329	0	0	2	12	13.900	23
Ν. Φθιώτιδας	178.771						29
Λαμία	58.601	0	0	1	5	5.100	87
Ν.Βοιωτίας	131.085						0
Λιβαδειά	21.492	0	0	0	0	0	0
Ν. Εύβοιας	215.136						31
Χαλκίδα	53.584	0	0	1	5	6.700*	125
Ν. Ευρυτανίας	32.053						31
Καρπενήσι	9.390	0	0	0	1	1.000	106
Ν. Φωκίδας	48.284						23
Αμφισσα	9.248	0	0	0	1	1.100	119
Α. Μ/νίας & Θράκης	611.067	1	18	1	8	26.700	44
Κεν. Μακεδονίας	1.871.952	2	47	2	28	60.200	32
Δ. Μακεδονίας	301.522	0	4	1	13	18.600	62
Ηατίρου	353.820	1	14	1	13	22.000	62
Θεσσαλίας	753.888	1	15	1	15	21.400	28
Ιονίων Νήσων	212.984	1	4	0	2	2.900	14
Δυτ. Ελλάδα	740.506	1	23	2	17	32.900	44
Αττικής	3.761.810	8	73	2	45	91.900	24
Πελοποννήσου	638.942	1	2	1	6	8.000	13
Βορ. Αιγαίου	206.016	1	12	0	0	5.400	26
Νοτ. Αιγαίου	302.686	0	4	0	1	2.900	10
Κρήτης	601.131	2	21	1	16	25.300	42

Πηγή: Τσιμαδιάς, Κ. & Σταϊκούρας Π. (2003).

Σημειώνεται ότι ο αριθμός των εγγεγραμμένων φοιτητών στο ΤΕΙ Λαμίας κατά το 2001 ήταν 7.867 [ΚΕΕ(2002)]. Κατά το 2001, ο αριθμός των αποφοίτων από το ΤΕΙ Λαμίας ήταν 247 και από το ΤΕΙ Χαλκίδας 429. Το σύνολο των πτυχιούχων έως το 2001 από το ΤΕΙ Λαμίας ήταν 2.624 και από το ΤΕΙ Χαλκίδας 4.766 [ΚΕΕ(2002)]. Η δαπάνη ανά μαθητή, κατά το 2000, ανήλθε σε 3.402, ενώ η μέση δαπάνη των χωρών του ΟΟΣΑ ανήλθε σε 11.109 (U.S. dollars converted using PPPs)[ΟΕCΔ(2003)].

Από τον Πίνακα 8, προκύπτει ότι στη χώρα μας στην ανώτατη εκπαίδευση έχει καθιερωθεί το αποκεντρωτικό μοντέλο. Η μόνη περιφέρεια που δεν διαθέτει Πανεπιστήμιο και Πανεπιστημιακό τμήμα είναι η περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας [η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας δεν έχει Πανεπιστήμιο (ιδρύθηκε το 2002) αλλά "φιλαξενεί" 4 τμήματα του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης]. Ο ν. Βοιωτίας είναι ο μοναδικός νομός της περιφέρειας και από τους ελάχιστους της χώρας χωρίς φοιτητές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Συγκεκριμένα, στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας, στην βαθμίδα της ανώτατης εκπαίδευσης, λειτουργούν τα δύο (2) ΤΕΙ, της Λαμίας και της Χαλκίδας. Πανεπιστήμιο δεν λειτουργεί. Ιδρύθηκε κατά το 2003 το "ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ" με έδρα τη Λαμία. Με βάση τα προαναφερθέντα στοιχεία καθίσταται προφανής η υστέρηση της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας, μιας εκ των δεκατριών περιφερειών της χώρας, στο χώρο της ανώτατης και ιδιαίτερα της Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης. Η υστέρηση αυτή βέβαια μπορεί να θεωρηθεί ότι επιδρά επιβραδυντικά στη δυναμική αναπτυξιακή πορεία της περιφέρειας.

4. Κατάρτιση

Η κατάρτιση αποτελεί μια δραστηριότητα ή ένα πρόγραμμα δραστηριοτήτων, που σχεδιάζεται για να διδαχθούν οι γνώσεις και οι δραστηριότητες, που απαιτούνται για συγκεκριμένα είδη εργασιών. Διακρίνεται σε αρχική, συνεχιζόμενη, επανακατάρτιση και γίνεται είτε σε εκπαιδευτικές μονάδες είτε κατά την εργασία (ενδοεπιχειρησιακά, μαθητεία) είτε εναλλασσόμενα. Την τελευταία δωδεκαετία στη χώρα μας βασικό θεσμό κατάρτισης αποτελούν τα Ιδρύματα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ).

Την περίοδο 2000 – 2001, στο σύνολο της χώρας λειτούργησαν 214 ΙΕΚ (138 δημόσια και 76 ιδιωτικά).

Στον Πίνακα 9 παρουσιάζονται στοιχεία που αφορούν την κατάρτιση σε ΙΕΚ στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας.

Πίνακας 9 Αριθμός καταρτισθέντων σε ΙΕΚ της περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας.

Περ. Στερεάς Ελλάδας Νομοί, Πόλεις		Αριθμός Καταρτισθέντων			
		1ο έτος λειτουργίας		2000 - 01	
		ΥΠΕΠΘ	ΥΠ ΕΡΓ	Σύνολο	
Περ. Στερεάς Ελλάδας		815	1.295	240	1.535
Ν. Βοιωτίας	Σύνολο	192	257	40	297
	Λιβάδειά	84 (1995 - 96)	129		
	Θήβα	106 (1997 - 98)	128		
Ν. Εύβοιας	Σύνολο	335	577	40	617
	Χαλκίδα	180 (1994 - 95)	227		
	Αλιβέρι	78 (1997 - 98)	227		
	Ιστιαία	77 (1998 - 99)	123		
Ν. Ευρυτανίας	Καρπενήσι	32 (1993 - 94)	59	-	59
Ν. Φθιώτιδας	Σύνολο	224	351	160	511
	Λαμία	186 (1994 - 95)	268		
	Αταλάντη	38 (1996 - 97)	83		
Ν. Φωκίδας	Διφύσσα	34 (1996 - 97)	51	-	51

Πηγή: Στοιχεία από τα ΙΕΚ.

Σημειώνεται ότι στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας σε ιδιωτικά ΙΕΚ κατά το 2000 καταρτιζόνταν 51 σπουδαστές και αποφοίτησαν 20 [ΚΕΕ (2002)].

Προγράμματα κατάρτισης και επιμόρφωσης ανέργων αλλά και εργαζομένων πραγματοποιήθηκαν και από άλλους φορείς (δημόσιους και ιδιωτικούς). Ενδεικτικά (η πλήρης καταγραφή δεν κατέστη δυνατή λόγω του διάσπαρτου των φορέων οργάνωσης και της μη τήρησης στοιχείων) σημειώνουμε:

- Το Ινστιτούτο Εργασίας (της ΓΣΕΕ), κατά τα έτη 1995 - 2003, στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας πραγματοποίησε 56 προγράμματα (15 στο ν. Βοιωτίας, 6 στο ν. Εύβοιας, 3 στο ν. Ευρυτανίας, 25 στο ν. Φθιώτιδας, 7 στο ν. Φωκίδας). Από τα προγράμματα αυτά τα 6 απευθύνονταν σε εργαζόμενους και τα 50 σε ανέργους (Εργατικό Κέντρο Φθιώτιδας).
- Το Κέντρο Ανάπτυξης Ελληνικού Εμπορίου (παράρτημα Λαμίας) κατά τα έτη 2001 - 2003 πραγματοποίησε 92 προγράμματα και κατάρτισε 1.863 επαγγελματίες.
- Ο ΟΑΕΔ, στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας, κατά τα έτη 2002 - 2003 πραγματοποίησε προγράμματα κατάρτισης ανέργων σύμφωνα με τον πίνακα 10.

Πίνακας 10 Αριθμός προγραμμάτων και καταρτισθέντων ανέργων στην περ. Στερεάς Ελλάδας.

Νομοί Περ. Στ. Ελλάδας	2002		2003	
	Προγράμματα	Καταρτισθέντες	Προγράμματα	Καταρτισθέντες
Π. Στ. Ελλάδας				
Ν. Βοιωτίας	12	250	11	200
Ν. Εύβοιαι	31	600	20	482
Ν. Ευρυτανίας	2	50	2	35
Ν. Φθιώτιδας	11	205	20	591
Ν. Φωκίδας	3		3	

Πηγή: ΟΑΕΔ (Υπηρεσία Ν. Φθιώτιδας).

Προγράμματα κατάρτισης πραγματοποιήθηκαν και από επιχειρήσεις και συντεχνίες.

Στον Πίνακα 11 παρουσιάζονται στοιχεία του ΟΑΕΔ που αφορούν τα έτη 2002 και 2003, τους φορείς και τον αριθμό των καταρτισθέντων ανά νομό.

Πίνακας 11 Καταρτισθέντες σε Προγράμματα Συνεργασίας του ΟΑΕΔ με Επιχειρήσεις & Συντεχνίες.

Περ. & Νομοί	Φορείς	2002		2003	
		Αρ. Φορ	Καταρτισθέντες	Αρ. Φορ	Καταρτισθέντες
Π. Στερεάς Ελλάδας	Επιχειρήσεις	268	3.736	240	4.571
	Συντεχνίες	19	383	15	344
Ν. Βοιωτίας	Επιχειρήσεις	138	1.366	146	3.168
	Συντεχνίες	12	240	7	141
Ν. Εύβοιαι	Επιχειρήσεις	78	924	53	795
	Συντεχνίες	-	-	-	-
Ν. Ευρυτανίας	Επιχειρήσεις	1	60	2	54
	Συντεχνίες	2	25	-	-
Ν. Φθιώτιδας	Επιχειρήσεις	24	931	22	268
	Συντεχνίες	5	118	8	203
Ν. Φωκίδας	Επιχειρήσεις	27	455	17	286
	Συντεχνίες	-	-	-	-

Πηγή: ΟΑΕΔ (Υπηρεσία Ν. Φθιώτιδας).

Διαπιστώνεται ότι, τα τελευταία χρόνια, στη χώρα μας (και στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας), με την οικονομική στήριξη της ΕΕ πραγματοποιούνται προγράμματα κατάρτισης – επανακατάρτισης – επιμόρφωσης. Πραγματοποιούνται όμως χωρίς συνολικό σχεδιασμό, διάσπαρτα, χωρίς αξιολόγηση και εκτίμηση της αποτελεσματικότητάς τους με αποτέλεσμα την κατασπατάληση πόρων.

5. Συμπερασματικά σχόλια

Το σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης της περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας ως υποσύστημά του ελληνικού συστήματος εκπαίδευσης έχει τα ίδια με αυτό θεσμικά, δομικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά. Τα κύρια ευρήματα της μελέτης (συγκριτική στατική ανάλυση των χρονικών περιόδων 1990/91 και 2000/01) που αφορά το σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης της περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας είναι τα εξής:

- α. Ο αριθμός των μαθητών της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης καθώς και το ποσοστό των μαθητών ως προς τον πληθυσμό βγαίνει μειούμενο. Η ποσοστιαία μείωση είναι μεγαλύτερη από την αντίστοιχη στο σύνολο της χώρας. Ενδοπεριφερειακά, σε δυσμενέστερη θέση βρίσκεται ο ν. Ευρυτανίας.
- β. Το ποσοστό των μαθητών της τεχνικο-επαγγελματικής εκπαίδευσης βρίσκεται στο μέσο επίπεδο της χώρας και είναι χαμηλό σε σχέση με το μέσο της ΕΕ - 15.
- γ. Το ποσοστό των αλλοδαπών (κυρίως των αλβανικής καταγωγής) και παλινοστούτων μαθητών είναι χαμηλότερο από το μέσο της χώρας.
- δ. Ο αριθμός των μαθητών ανά διδάσκοντα είναι πλησίον του αντίστοιχου μέσου της χώρας, βγαίνει ραγδαία μειούμενος όπως άλλωστε και στο σύνολο της χώρας και είναι μικρότερος από το μέσο των χωρών του ΟΟΣΑ.
- ε. Ο αριθμός των σχολικών μονάδων βγαίνει μειούμενος. Η ποσοστιαία μείωση είναι μεγαλύτερη από την αντίστοιχη στο σύνολο της χώρας. Ενδοπεριφερειακά, σε δυσμενέστερη θέση βρίσκεται ο ν. Ευρυτανίας.
- στ. Το μέγεθος των σχολικών μονάδων (αριθμός μαθητών ανά σχολική μονάδα) είναι μικρό και βγαίνει διαχρονικά μειούμενο. Ανοικτό παραμένει το πρόβλημα της εκτίμησης του άριστου μεγέθους των σχολικών μονάδων με εκπαιδευτικά, κοινωνικά και οικονομικά κριτήρια.
- ζ. Η περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας είναι η μοναδική περιφέρεια της χώρας στην οποία δεν λειτουργεί πανεπιστήμιο και πανεπιστημιακό τμήμα. Το ποσοστό των φοιτητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ως προς τον πληθυσμό είναι χαμηλότερο σε

σχέση με το αντίστοιχο της χώρας. Ο ν. Βοιωτίας είναι ο μοναδικός νομος της χώρας χωρίς φοιτητές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

- η. Η τριτοβάθμια μεταδευτεροβάθμια κατάρτιση κινείται από άποψη δεικτών στα μέσα επίπεδα της χώρας.
- θ. Η εκτός του τριτοβάθμιου συστήματος κατάρτιση παρέχεται χωρίς σχέδιο, διάσπαρτα και κατά συνέπεια είναι χαμηλής ποιότητας και αποτελεσματικότητας.

Βιβλιογραφία

1. Μητράκος, Θ. & Τσακλόγλου, Π., "Μεταβολές στη Συνολική Ανισότητα και Φτώχεια στην Ελλάδα μετά την Μεταπολίτευση", Discussion paper No 97, Athens Univ. of Economics and Business, (1998).
2. Τσαμαδιάς, Κ., "Η Αποδοτικότητα των Ιδιωτικών Επενδύσεων στην Τριτοβάθμια Τεχνολογική Εκπαίδευση κατά Κατεύθυνση Σπουδών", Journal SPOUDAI, (2001), Vol 51, No 3 - 4, pp 90 - 113.
3. Τσαμαδιάς, Κ., "Η Αποδοτικότητα των Κοινωνικών Επενδύσεων στην Τριτοβάθμια Τεχνολογική Εκπαίδευση κατά Κατεύθυνση Σπουδών", Μαθηματική Επιθεώρηση, (2001), Τ. 55, σελ. 18 - 41.
4. Τσαμαδιάς, Κ. & Σταϊκούρας Π., "ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ μπορεί και πρέπει να αποδειχθεί ατμομηχανή της νέας αναπτυξιακής πορείας της", Οικονομική επιθεώρηση "ΕΠΙΛΟΓΗ", (2003), Δεκ. 2003 - Ιαν 2004, σελ. 78 - 80.
5. Παχαράπουλος, Γ. & Καζαμιάς, Α., "Παιδεία και Ανάπτυξη στην Ελλάδα: Κοινωνική και Οικονομική μελέτη της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης" ΕΚΚΕ, (1985), Αθήνα.
6. Arrow, K. J., "Higher education as a Filter", Journal of Public Economics, (1973), Vol. 2, pp. 193 - 216.
7. Becker, G., "Human Capital", Princeton University Press, (1964).
8. Bowen, W., "Assessing the Economic Contribution of Education: An Appraisal of Alternative Approaches", in the Cosin B. Education: Structure and Society, Penguin, (1977).
9. Bowles, S., "Growth effects of changes in labor quality and quantity: Greece 1951 - 1961", in the Studies in Development Planning, Harvard University Press, (1971).
10. Bowles, S. & Gintis, H., "Schooling in Capitalist America", Routeledge and Kegan Paul, London, (1976).

11. Chilas, J., Tsamadias, C., Thanos, G., "Returns to Scale at the University of Athens", *Journal of Statistics & Management Systems*, (2004), (in press).
12. Easterlin, R., "Why isn't the Whole World Developed", *The Journal of Economic History*, (1981), Vol 41,1, pp 1 - 19.
13. Gintis, H., "Education, Technology and the Characteristics of Worker Productivity", *American Economic Review*, (1971), pp. 266 - 279.
14. Lucas, R., "On the Mechanics of Economic Development", *Journal of Monetary Economics*, (1988), Vol. 22 (1), pp. 3 - 42.
15. Machlup, Fr., "The Production and Distribution of Knowledge in the United States", Princeton University Press, (1962).
16. Mincer, J., "Schooling, Experience and Earnings", Columbia University Press, New York, (1974).
17. OECD, "Education at a Glance, 2003" OECD - 2003, Paris, (2003).
18. Psacharopoulos, G., "Earnings and Education in Greece, 1960 - 1977", *European Economic Review*, (1982), Vol. 17, pp. 333 - 347.
19. Psacharopoulos, G., "Greek Education and the Professions", *European Journal of Education*, (1990), Vol. 25(1), pp. 61 - 74.
20. Psacharopoulos, G., Tsamadias, C., "Testing for Screening Using Vocational Skills. The Case of Greece's Technological Institutes", *Journal of Educational Planning and Administration*, (2001), Vol XV, No 4, pp. 425 - 434.
21. Romer, P., "Increasing Returns and Long-run Growth", *Journal of Political Economy*, (1986), Vol. 94, pp. 1002 - 1037.
22. Romer, P., "Endogenous Technological Change", *Journal of Political Economy*, (1990), Vol 89 (5), pp. 71 - 102.
23. Schultz, Th., "Investment in Human Capital", *American Economic Review*, (1961), Vol. 51, pp. 1 - 17.
24. Schultz, Th., "The Concept of Human Capital: A Reply", in the *Economics of Education*, M. Blaug, Penguin, (1968).
25. Solow, R., "A Contribution to the Theory of Economic Growth", *Quarterly Journal of Economics*, (1956), Vol 70, pp 65 - 94.
26. Solow, R., "Technical Change and the Aggregate Production Function", *Review of Economics and Statistics*, (1958), Vol 39, pp 312 - 320.

27. Sweetland, S., "*Human Capital Theory: Foundations of a Field of Inquiry*", *Review of Educational Research*, (1996), Vol. 66, No3, pp341 – 359.
28. Thurow, L.C., "*Education and Economic Equality*", *The Public Interest* 28 (Summer 1972), National Affairs.
29. Tsamadias, C., "*The Returns of Investment in Tertiary Technological Education in Greece*", *Journal of Vocational Education and Training*, (2002), Vol 54, No 1, pp147 – 170.
30. Tsamadias, C., Chilas, J., Botsaris, C.A., "*Determinants of Earnings in the Public and Private Sector in Greek Labor Market. The Case of Tertiary Technological and Secondary Education Graduates*", *Journal of Statistics & Management Systems*, (2001), Vol 4, No 3, pp 255 – 274.
31. Tsamadias, C., "*The Returns of Private Investments in the Greek Tertiary Technological Education by Gender*", *Archives of Economic History*, (2004), (in press).
32. Tsamadias, C., "*The Social Rates of Return on Investment in Tertiary Technological Education by Faculty as a Guide for Educational Planning: The Case of Greece*", *Journal of Statistics & Management Systems*, (2004), (in press).